

Справа “Азеведо проти Португалії” (“Azevedo v. Portugal”)

1

У рішенні, ухваленому 27 березня 2008 року у справі “Азеведо проти Португалії”, Європейський суд з прав людини (далі – Суд) постановив, що:

- було порушення ст. 10 Конвенції, яке виявилось у засудженні заявника за наклеп з огляду на факт критики ним наукової праці².

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 2 047 євро як компенсацію матеріальної шкоди та 7500 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявник Леонель Лукас Азеведо є громадянином Португалії, народився 1964 року і мешкає у м. Кастело Бранко (Португалія). У жовтні 2001 року за ініціативою муніципальної влади міста було опубліковано книгу “Сади єпископських місць Кастело Бранко”. Заявник був одним і авторів цієї книги.

У одній з частин книги, котра охоплювала виклад результатів попередніх наукових досліджень, заявник зазначав, що такі дослідження були неякісними.

Після видання книги до прокуратури звернулася п. С, автор попередніх досліджень, вимагаючи порушити проти заявника кримінальну справу про наклеп. Заявник піддав цю працю особливо гострій критиці, пані С. також звернулася до прокурора із клопотанням про надання їй статусу “допоміжної сторони” (assistente) у провадженні.

У травні 2003 року заявника було визнано винним та засуджено до 1 місяця позбавлення волі із відкладенням виконання вироку. Також його було зобов’язано сплати п. С спричинену їй моральну шкоду компенсацію у розмірі 1 євро та оплатити вартість у двох місцевих газетах опублікування витягу з судового вироку.

Дифамаційним було визнано такий фрагмент тексту:

“Плутанину стосовно ролі мистецького вкладу цієї звичайної поезії, якій приписують значення пояснення реальності, могло б виправити проходження початкового розширеного курсу таких предметів, як література й естетика, із обов’язковим прочитанням та аналізом Арістотеля, Горація та Гете, а також В. Бенджаміна та Г. Броха, якби знадобилися додаткові знання.”

¹ Повний текст рішення див. на сайті www.echr.coe.int

² Рішення стане остаточним відповідно до вимог ч. 2 ст. 44 Конвенції, оскільки воно може бути предметом перегляду (прим. перекладачів)

У грудні 2003 року апеляційний суд відмовив у задоволенні скарги п. Азеведо, відзначивши, зокрема, що свобода вираження поглядів не була у цьому випадку важливішою, аніж необхідність захистити права потерпілої на честь та репутацію. Однак цей суд змінив вирок у частині ув'язнення, замінивши його штрафом у розмірі 1000 євро, який мав сплачуватися поступово упродовж 100 днів по 10 євро щодня. У разі несплати штрафу заявник мав відбутися ув'язнення строком у 66 днів.

Зміст рішення Суду

Суд відзначив, що кримінальне засудження заявника за наклеп становило втручання у його право на свободу вираження поглядів. Це втручання було передбачено кримінальним законом та відповідало законній цілі захисту репутації та прав п. С.

Вирішуючи питання про те, чи відповідне втручання було “необхідним у демократичному суспільстві”, Суд дійшов висновку, що цей спір, предметом якого було історичне та символічне вивчення важливих архітектурних пам'яток Кастело Бранко, був справою громадського значення. Далі Суд звернув увагу на те, що п. С була автором наукової праці, офіційно опублікованої, а отже, доступної на ринку. Фактом опублікування своєї праці п. С відкрила себе до потенційної критики з боку читачів та членів наукового товариства, а тому не повинна була вважатися “приватною особою”.

Суд, з одного боку, погодився з тим, що коментарі заявника містили негативний підтекст. Однак Суд відзначив далі, що мета цих зауважень полягала у тому, аби піддати сумніву якість висновків, зроблених п. С. Отже, коментарі заявника були оціночними судженнями, а тому не повинні були доводитись.

Суд зрештою вказав, що застосування кримінальної відповідальності до такого роду критики, якою скористався заявник, може серйозно обмежити свободу, котру дослідники потребують у зв'язку з виконанням своїх наукових робіт. Обрання покарання, пов'язаного із позбавленням волі, у такій класичній дифамаційній справі, неминуче призведе до непропорційних наслідків, що породжуватимуть відлякувальний ефект.

Тому Суд постановив, що було порушення ст. 10 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання комюніке Секретаря Суду здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України П.М. Рабіновичем, М.Ю. Пришляк і Т.І. Дудаши.